

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ З ПОЗИЦІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

І.Г. Крилова, кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0002-1392-2915

Г.В. Коваленко, кандидат економічних наук

ORCID ID: 0000-0002-7306-4270

І.С. Поточилова, аспірант

ORCID ID: 0000-0001-7785-4053

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сутність поняття продуктивності праці та людського розвитку. Встановлено особливості впливу чинників продуктивності праці на можливості забезпечення подальшого людського розвитку. У результаті дослідження доведено першочергове значення соціальних чинників розвитку, порівняно з економічними, та необхідність більш детального їх вивчення для підвищення ефективності управління соціально-економічними процесами на різних рівнях.

Ключові слова: продуктивність праці, людський розвиток, людський капітал, чинники підвищення продуктивності праці, інноваційні процеси.

Постановка проблеми. Розширення участі України у глобалізаційних процесах вимагає аналізу основних тенденцій системи забезпечення людського розвитку в державі та її регіонах. У сучасному суспільстві актуальним є питання взаємозв'язку підвищення продуктивності праці з рівнем економічного розвитку. Адже існує пряма залежність між забезпеченням відповідного рівня добробуту окремої людини і можливостями людського розвитку у цілому. Водночас поглиблюється вплив саме соціальних чинників розвитку над іншими, а сама економіка підпорядковується забезпеченню людини різноманітними матеріальними цінностями. Концепція людського розвитку, яка набула поширення наприкінці ХХ ст., визначила пріоритетність добробуту людини для розвитку суспільства, а разом з тим окреслила кроки для реалізації цього пріоритету. Сьогодні ця концепція активно використовується і пропагується суспільними діями та вченими, пов'язаними з ПРООН та Всесвітнім Банком, як основа побудови соціально-економічної політики держави. Важливим завданням щодо збереження людського потенціалу є розроблення програм управління процесами людського розвитку, що розкривають і реалізують потенціал кожного громадянина. Розроблення таких програм

передбачає аналіз чинників, які впливають на систему забезпечення людського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи різнобічних поглядів на зміст поняття продуктивності праці і методів характеристики ступеня впливу тих чи інших факторів на продуктивність праці закладено у дослідженнях багатьох науковців. Зокрема, багатогранна проблема підвищення продуктивності праці стала предметом уваги таких зарубіжних науковців, як М. Бейтлі, Г. Гант, Ф. Гілбрейт, Г. Емерсон, А. Кембелл, Ф. Тейлор, А. Файоль. Важливими є наукові праці Г. Беккера, які присвячені концепції людського капіталу. Особливої уваги заслуговують наукові праці С. Г. Струмліна, який теоретично обґрунтував значення розвитку освіти для народного господарства і одним з перших спробував дати кількісну оцінку впливу освіти на ефективність праці і виробництва. Різні аспекти окресленої проблематики можливостей людського розвитку досліджували такі українські вчені, як Д. П. Богиня, В. Ф. Беседін, О. А. Грішнова, В. С. Дієсперов, Т. А. Заяц, А. М. Колот, Е. П. Качан, Т. М. Кір'ян, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, О. В. Макарова.

Проте, не зважаючи на численні роботи за цим напрямом досліджень, суттєвим є те, що недостатньо вивченими залишаються питання,

пов'язані з системними дослідженнями взаємного впливу продуктивності праці та людського розвитку, а це знижує можливості ефективного управління соціально-економічними процесами на різних рівнях.

Метою дослідження є аналіз чинників підвищення продуктивності праці з позиції можливостей забезпечення подальшого людського розвитку.

Викладення основного матеріалу. Інтеграція України до складу європейського співтовариства вимагає здійснення низки заходів, спрямованих на удосконалення захисту прав і свобод людини, забезпечення умов і механізмів для створення матеріального та духовного добробуту населення. Найважливішим аспектом цієї проблеми є насамперед досягнення країною високих стандартів як в економічній та соціальній сфері, так і у можливостях для розвитку особистості, тобто людського потенціалу.

Найважливішим чинником реформування держави і суспільства, що прагнуть включитися у світові потоки сучасних технологічних, інфраструктурних, інституціональних,

соціально-гуманітарних та інших перетворень, виступає розвиток людського потенціалу. Зростання ефективності праці доцільно розуміти як постійне вдосконалення людьми економічної діяльності, можливості працювати краще, виробляти більше якісніших благ при тих самих або і менших затратах праці, що забезпечує підвищення реального доходу взагалі і у розрахунку на душу населення, зростання рівнів споживання, а отже – і рівня життя [1].

Необхідність підвищення продуктивності праці для сталого розвитку суспільства було обгрунтовано спочатку у 2000 році на Саміті Тисячоліття ООН у Декларації, яку затвердили 189 країн світу, а потім продовжено у 2015 році – після розробки нової концепції [2]. Однією із сімнадцяти поставлених цілей (17 Goals to Transform Our World) цієї концепції стало скорочення нерівномірності глобального людського розвитку до 2030 року через стале економічне зростання шляхом досягнення більш високих рівнів продуктивності і за рахунок технологічних інновацій.

Таблиця 1

Динаміка індексу людського розвитку України

Рік	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Очікувана кількість років навчання	Середня кількість років навчання	ВНД на душу населення (ПКС 2011 року, дол. США)	Значення ІЛР
2015	71,8	15,0	11,3	7,375	0,743
2016	72,0	15,0	11,3	7,593	0,746
2017	72,1	15,0	11,3	8,130	0,751

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Концептуальний підхід до поняття людського розвитку був розроблений групою фахівців Програми розвитку ООН і, починаючи з 1990 року, щорічно готується глобальна Доповідь про людський розвиток. На сучасному етапі акценти у підходах до вимірювання людського розвитку змістилися з економічних на соціально-економічні, з новим наголосом на бідність і рівність. Це відображається у вимірюванні розвитку не в сенсі збільшення багатства, а у можливостях людини для розвитку [3].

Дані таблиці 1 представляють реальні зміни значень та позицій за певний період часу, відображаючи реальний прогрес, досягнутий країнами. Невеликі зміни у значеннях потрібно тлумачити з обережністю, оскільки вони можуть не мати статистичного значення через варіацію ознак у вибірці. Загалом, незначними вважаються зміни на рівні третього десяткового знака у будь-якій складовій індексів [5].

Індекс людського розвитку (ІЛР) – це підсумковий показник для оцінювання довгострокового прогресу людського розвитку у трьох основних площинах: 1) довготривале та здорове життя, 2) доступ до знань, 3) гідний рівень життя. Методику розрахунку ІЛР періодично переглядають, при цьому незмінними є основні складові оцінки розвитку людини: добробут, тривалість життя, освіченість.

Показник довготривалого і здорового життя вимірюється за середньою тривалістю життя. Рівень знань – середньою кількістю років, витрачених на освіту дорослим населенням, тобто середньою кількістю років навчання протягом життя у людей віком від 25 років; а доступ до навчання та знань – очікуваними роками навчання для дітей-першокласників, тобто загальною кількістю років навчання, на які дитина, що досягає шкільного віку, може розраховувати, якщо панівні моделі вікових

показників зарахування до школи залишаються незмінними протягом життя дитини. Рівень життя – валовим національним доходом (ВНД) на душу населення у доларах постійної купівельної спроможності рівня 2011 року, конвертованих за коефіцієнтами переходу на паритет купівельної спроможності (ПКС).

Розрахунки ІЛР для України вперше з'явилися у Звіті ПРООН з людського розвитку у 1993 році. Тоді Україна посідала 45 місце і була віднесена ПРООН до країн з високим рівнем людського розвитку. У 2017 рік Україна посіла 88 місце у рейтингу зі 189 країн з ІЛР 0,751, що є нижчим за середнє значення для країн групи з високим Індексом людського розвитку (0,757), та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії (0,771). У період з 1990 по 2017 рр. очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилася на 2,3 роки, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 роки. Рівень життя населення в Україні за останній час зріс приблизно на 9% у 2015-2017 рр., (він розраховується за валовим національним доходом (ВНД) на душу населення). Водночас за індексом освіти вона не набагато поступається найрозвинутішим країнам світу і випереджає практично всі держави Азії, Африки та Латинської Америки. Детальніший аналіз компонентів ІЛР, представлений в оновленій статистиці ПРООН 2018 року, засвідчує нерівний розподіл показників по освіті, середній тривалості життя та доходах серед жінок та чоловіків у різних країнах [6].

Між Україною та іншими країнами зберігаються значні відмінності, коли йдеться про благополуччя населення. Для прикладу, діти, народжені у Норвегії (країна з найвищим ІЛР), ймовірно проживуть понад 82 роки і будуть навчатися майже 18 років. У той же час хлопчик, народжений в Україні, найімовірніше проживе 63 роки і присвятить навчанню 12 років. Хоча значна нерівність виникає у багатьох країнах, включаючи деякі найзаможніші країни, у середньому такі країни, як Україна, де фіксується нижчий рівень людського розвитку, зазнають більших втрат.

Слід зазначити, що міжнародні дані можуть відрізнятися від національних, оскільки відбувається стандартизація національних даних міжнародними агенціями, щоб забезпечити порівнянність між країнами, а іноді ці агенції можуть не мати доступу до найновіших національних даних.

За рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 № 123-м було затверджено нову

Методику вимірювання регіонального людського розвитку. До розрахунку регіонального індексу людського розвитку включено 33 показники, об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: відтворення населення; соціальне становище; комфортне життя; добробут; гідна праця; освіта. Розрахунки індексу людського розвитку дозволяють побудувати єдину шкалу, на якій у ранжованому порядку розміщуються всі регіони України. Значення інтегральних індексів не мають економічної інтерпретації – важливим є лише місце, яке належить кожному конкретному регіону на єдиній для України шкалі [5].

Отже, вважаємо, що підвищення ефективності праці без сумніву забезпечує розширення можливостей людського розвитку, особливо у таких аспектах, як комфортне життя, добробут та гідна праця.

Продуктивність праці – це показник її ефективності, результативності, який характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг та кількості праці, витраченої на виробництво цього обсягу [7]. Міжнародна організація праці (МОП) рекомендує розрізняти поняття «продуктивність» і «продуктивність праці». Продуктивність вважається загальним показником, який показує ефективність використання ресурсів під час виробництва різних товарів і послуг, відбиває взаємозв'язок між кількістю і якістю вироблених товарів або наданих послуг і ресурсами, витраченими на їх виробництво, і дозволяє співставляти результати виробництва на різних економічних рівнях.

Не припиняються дискусії навколо тлумачення терміна «продуктивність праці». Наприклад, у економічній енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного продуктивність праці трактується як «ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг» [8]. О. А. Грішнова, автор відомого підручника з економіки праці, дає таке визначення: «узагальнюючим показником використання робочої сили, що, як і всі показники ефективності, характеризує співвідношення результатів та витрат, у даному випадку, – результатів праці та її витрат» [7]. Схожі уявлення висловлюються у багатьох наукових джерелах, де продуктивність праці розглядається як показник, що характеризує ефективність використання визначального ресурсу виробництва – праці. Проте, Д. С. Сінк вкладає інше уявлення про зміст терміна «продуктивність праці», він використовує поняття «результативність» (стосовно

організаційної системи – підприємства). Сінк Д. С. вважає, що «продуктивність – це відношення кількості продукції, виробленої даною системою за даний період часу, до кількості ресурсів, спожитих для створення цієї продукції за той же період часу» [9].

Чинники, які впливають на продуктивність праці – це уся сукупність рушійних сил і причин, що приводять до її збільшення. Їх можна класифікувати за рівнем керованості, за змістом, за сферою виникнення і дії. Окрім них існують також резерви для зростання продуктивності праці – це можливості її підвищення, які вже виявлені, але з різних причин ще не використані, для повного використання яких на підприємствах розробляються програми управління продуктивністю, де визначаються види резервів, конкретні терміни і заходи щодо їх виявлення і реалізації, плануються витрати на ці заходи і очікуваний економічний ефект від їх впровадження [10].

Крім тлумачення самого терміна продуктивність праці, було сформовано достатній науковий базис для виокремлення основних чинників, що впливають на продуктивність праці. Б. Райзберг у «Сучасному економічному словнику» визначає «чинник – як один з основних ресурсів виробничої діяльності не тільки підприємства, але й економіки у цілому (земля, праця, капітал, підприємництво, інформація); як рушійну силу економічних, виробничих процесів, що впливають на результат виробничої, економічної діяльності. При цьому наголошується, що чинники виробництва – це

ресурси, які використовуються у виробництві, та від яких певною мірою залежать кількість і обсяг продукції, що випускається» [8].

У деяких наукових працях можна зустріти поділ чинників продуктивності праці на внутрішні та зовнішні. Деякі дослідники, поряд з продуктивністю праці, виокремлюють також такі фактори, як продуктивність матеріалів, запасів, енергії, устаткування тощо, а також загальну продуктивність, яка характеризує ефективність використання усіх залучених у виробництво ресурсів. Тому, при розрахунку показника продуктивності праці слід урахувати, що не тільки жива праця є джерелом виробленої продукції, але й уречевлена.

У свою чергу серед зовнішніх чинників виділяють три основні підгрупи: перша підгрупа включає економічні, демографічні та соціальні чинники; друга підгрупа – робочу силу, землю, енергетичні ресурси, сировину; третя підгрупа – інституційні механізми, політику і стратегію; інфраструктуру тощо. Крім того, зовнішні чинники є неконтрольованими та здійснюють вплив на рівень і динаміку продуктивності праці за допомогою адміністративних чинників, на противагу, внутрішні чинники є контрольованими [7].

На наш погляд, на сучасному етапі розвитку суспільства найбільш актуальною є класифікація чинників зростання продуктивності праці за трьома основними групами, зокрема: соціально-економічні; матеріально-технічні; організаційно-економічних (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація чинників зростання продуктивності праці

Групи чинників	Зміст
Соціально-економічні	рівень кваліфікації професійних знань; компетентність; відповідальність; професійна мобільність; дисциплінованість; трудова активність; соціально-психологічний клімат у колективі тощо.
Матеріально-технічні	модернізація обладнання; впровадження нових прогресивних технологій; підвищення рівня автоматизації виробництва; використання нового вигляду енергії і матеріалів
Організаційно-економічні	удосконалення структури управління; удосконалення систем управління виробництвом; поліпшення технічної і кадрової підготовки виробництва; впровадження передових методів і прийомів праці; впровадження; прогресивних норм і нормативів праці; удосконалення системи матеріального стимулювання

Джерело: побудовано автором на основі [8]

За останніми дослідженнями, у рамках «нової теорії зростання» (new growth theory), на стимулювання продуктивності праці і економічне зростання найбільший вплив мають нові знання і технології. Тому акцент робиться на інвестиції у

дослідження і новітні розробки, системи вищої освіти та професійного навчання, гнучкі організаційно-управлінські структури [11].

Посилення інноваційних процесів обумовлює необхідність оновлення техніки і технологій

кожні 1-2 роки, причому період підготовки фахівців вищої кваліфікації збільшується. Однак цього недостатньо для подовження активного періоду життя індивіда, тому що протягом року близько 5% теоретичних знань і 20% практичних знань оновлюється. У США застосовується поняття «період напіврозпаду компетентності» – це період, за який знання фахівця застарівають на 50% (починаючи від моменту закінчення ним навчального закладу). Якщо у 40-ві рр. XX століття він становив 12 років, то у 60-ті – вже 8-10 років, 70-ті – 5 років, а в даний час – 1-2 роки і менше. За останню чверть століття в Америці зі списку професій вибуло майже 13 тисяч старих професій та з'явилося близько 11 тисяч нових [3].

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства зростає необхідність збільшення інвестицій у людський капітал під впливом змін у змісті освіти. Тут виявляється одна з найактуальніших проблем у змісті професійної освіти, а саме: розрив між вимогами сучасного інтенсивно еволюціонуючого виробництва та підготовкою кадрів, яка не встигає за новими потребами.

Наприклад, за оцінками Світового банку, три чверті національного багатства США становить людський капітал, тобто накопичені населенням знання і навички, які використовуються для прийняття ефективних рішень у виробничій діяльності та повсякденному житті. Фізичний капітал генерує 19% багатства США, а на природний фактор припадають лише близько 5%. У Західній Європі – це 23 і 2% відповідно. Крім того, у США 50% зростання валового внутрішнього продукту забезпечується науково-технічними новаціями, що є результатом функціонування людського капіталу. Підготовка кадрів визнана сферою продуктивних вкладень, а професійна освіта – безсумнівною економічною цінністю. На нашу думку, у подальшому збережеться така тенденція, а управління «виробництвом» і «передачею» знань стане у всьому світі стрижневим елементом економічного прогресу [10].

Зростання рівня освіти і кваліфікації працівників – лише один з чинників підвищення продуктивності праці, іншим фактором є зростання технічної озброєності праці. Окрім цього, частина приросту національного доходу забезпечується за рахунок збільшення чисельності працюючих у сфері матеріального виробництва. Оцінюючи ефективність економічної функції професійної освіти, необхідно урахувати вплив усіх факторів. Підвищення освітнього рівня повинно супроводжуватися рівнем розвитку матеріально-

технічної бази виробництва (при деякому випередженні темпів інвестування в освіту, порівняно з вкладеннями у розширення виробничої бази). Такий підхід, на нашу думку, є оптимальним співвідношенням між рівнем розвитку матеріально-технічної бази та робочої сили, створює необхідні умови для прискорення науково-технічного прогресу і підвищення економічної функції професійної освіти [12].

Ще одним важливим фактором для майбутнього розвитку є моделі поведінки, які сприяють переходу до економіки знань, підвищенню продуктивності праці і якості життя у країні. Основними компетенціями нового суспільства повинні стати: здатність і готовність до безперервної освіти, постійного удосконалення; перенавчання та самонавчання, професійна мобільність, прагнення до нового; здатність до критичного мислення; здатність і готовність до розумного ризику, креативність і підприємливість; вміння працювати самостійно та готовність до роботи у команді у висококонкурентному середовищі; вивчення іноземних мов як комунікаційних інструментів участі у процесах глобалізації, включаючи здатність до спілкування англійською мовою [10].

Безпечний розвиток довкілля забезпечується важливим впливовим чинником – підвищенням продуктивності праці. На зниження темпів зростання продуктивності праці значно впливає демографічна ситуація, а саме – рівень старіння населення (в Україні він є надзвичайно високим). Значна частина активних працездатних громадян опинилася у стані трудових мігрантів. Все це, у цілому, призводить до погіршення трудового потенціалу населення. Рівень продуктивності праці прямо пропорційно залежить від ступеня доступності природних ресурсів.

Через погіршення екологічної та демографічної ситуацій відбувається старіння населення, втрачається його висока працездатність, зростають витрати на медичне обслуговування, що значною мірою послаблює трудовий потенціал держави та призводить до падіння темпів росту продуктивності праці. Саме тому підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва стає найважливішою проблемою підвищення продуктивності праці та досягнення сталого соціально-економічного розвитку країни [12].

Не менш важливим чинником підвищення продуктивності праці є забезпечення необхідних

соціальних умов життєдіяльності людини, які впливають на формування її свідомості та поведінки. Під соціальними умовами життєдіяльності маємо на увазі усі ті фактори, що визначають, якою буде поведінка людини, якою буде її доля і роль у суспільстві, тобто, це умови у сім'ї, колективі, гуртках, на вулиці тощо. Саме від соціальних умов буде залежати інтеграція людини у суспільство, ефективність використання людьми своїх розумових знань, продуктивність праці та майбутнє усієї нації у цілому.

Отже, все вище викладене підтверджує думку, що технічний прогрес, рівень освіти та культури, забезпечення сталого розвитку довкілля та гідних соціальних умов діяльності залишаються найважливішими чинниками впливу на продуктивність праці та стимуляторами людського розвитку. В умовах переходу від товарної економіки до інтелектуальної основним завданням є формування людського капіталу нового типу з такими рисами, як ініціативність, креативність та лідерські якості.

Висновки. Майбутнє людського розвитку в Україні значною мірою залежить від перебігу процесів політичного, економічного та соціального розвитку у регіонах, на динаміку яких впливають внутрішні і зовнішні сили, зокрема законодавча та виконавча влада. Формування дієвої системи забезпечення людського розвитку є пріоритетним завданням державного управління на регіональному рівні. Регіональні показники людського розвитку в Україні є неоднорідними, через високу територіальну диференціацію соціально-економічного розвитку регіонів, тому важливим є визначення основних факторів, які впливають на систему забезпечення людського розвитку в них. Підвищення продуктивності праці має пріоритетне значення для досягнення визначених світовою спільнотою соціально-економічних

стандартів життєдіяльності суспільства, адже саме продуктивність праці є фундаментальною основою економічного зростання. Можливість підвищення продуктивності праці виступає основним критерієм ефективності економіки, а також важливою умовою підвищення життєвого рівня населення, що у перспективі забезпечує людський розвиток.

Для сучасної економіки, яка базується на виробництві наукомістких товарів та наданні інтелектуальних послуг, характерним є зміна у пріоритетах ресурсного розвитку, де найбільшої цінності набувають знання та інформація. Підвищення продуктивності праці за рахунок модернізації та технічного переоснащення виробничої сфери вимагає змін у системі управління виробництвом та передачі знань, а також формування інноваційної культури, заснованої на гуманістичних ідеалах, творчій свободі, на прагненні до поліпшення якості життя.

Однією з ключових причин розриву у розвитку між Україною та іншими країнами є недостатня увага до впливу людського розвитку на економічне зростання країни. Перетворення України на державу з демократичною системою, громадянським суспільством і соціально-орієнтованою ринковою економікою вимагає, щоб влада на всіх рівнях (особливо на місцевому) визнала, що людський розвиток є як кінцевою, так і ключовою метою. Тому у структурі національного багатства все більшого значення набувають інвестиції в людину, що включає витрати на освіту і професійне навчання, охорону здоров'я і підтримку трудової та соціальної активності людей, інші соціальні витрати. Люди стають центром людського прогресу, тому що людський розвиток є не лише ключовою метою, а й найбільшим важливим детермінантом і чинником соціального й економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Шахно А. Ю., Короленко О. Б., Марендич Р. С. Проблеми та перспективи зростання продуктивності праці людського капіталу в умовах глобалізації. // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки: електрон. версія журн. 2016. Вип. № 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_4_20A.
2. Promote inclusive and sustainable economic growth, employment and decent work for all / The Sustainable Development Goals; URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/economic-growth/>.
3. Тутова О.В. Концептуальні основи формування людського капіталу. Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. Збірник наукових праць. Вип. 17 – Київ: Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України і МОН України. 2012. С. 119-129.
4. Human Development Reports /United Nations Development Programme; URL : <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/UKR>
5. Індeksi та показники людського розвитку: Оновлена статистика за 2018 рік / Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй; URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/annual-reports/hdr-2018-statistical-update.html>.
6. Державна служба статистики України. Регіональний людський розвиток. *Статистичний збірник*. Київ. 2018. 72 с.

7. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посібник / І.Г.Крилова, О.В. Шибаніна, М.Д. Бабенко [та ін.]. К. 2010. 192 с.
8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. 2002. Т. 3. 951с.
9. Гордей О.Д. Взаємозалежність рівня життя населення та індексу людського розвитку в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 8 (2). С. 219-222
10. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход : избранные труды по экономической теории пер. с англ.; сост., науч. ред., послесл. Р. И. Капелюшников; предисл. М. И. Левин. 2003. 672 с.
11. Globalization, Structural Change and Productivity Growth. In Making Globalization Socially Sustainable, edited by Mark Bachetta and Marion Jansen. /International Labor Organization, Geneva Switzerland. (with Dani Rodrik); URL: <https://www.nber.org/papers/w17143.pdf>
12. Єфремов В. Еволюція поглядів на продуктивність праці та їх практичне значення для України. Україна: аспекти праці. 2015. № 2. С. 18-22
13. Kuusk A. Sectoral change and labour productivity growth during boom, bust and recovery in Central and Eastern Europe / Econ Change Restruct. 2017. Volume 50, Issue 1.; С. 21–43. URL: <https://doi.org/10.1007/s10644-016-9180-3>
14. Продуктивність праці та продуктивність капіталу / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; електрон. версія. URL: <file:///C:/Users/deputy/Downloads/Prod%202018.pdf>

И. Г. Крылова, А. В. Коваленко, И. С. Поточилова. Факторы, влияющие на производительность труда с позиции обеспечения возможностей для развития человека

В статье исследованы сущность понятий производительности труда и человеческого развития. Установлены особенности влияния факторов производительности труда на возможности обеспечения дальнейшего развития человеческого общества. В результате исследования доказано первостепенное значение социальных факторов развития по сравнению с экономическими, и необходимость более детального их изучения для повышения эффективности управления социально-экономическими процессами на различных уровнях.

Ключевые слова: продуктивность труда, развитие человека, человеческий капитал, факторы увеличения продуктивности труда, инновационные процессы.

I. Krylova, H. Kovalenko, I. Potochylova. Factors, that influence labor productivity based on ensuring the opportunities for human development

The article explores the essence of the concept of labor productivity and human development. The features of the influence of productivity factors on the possibility of ensuring the further development of human society are established. As a result of the study, the growing importance of the influence of social factors of development over economic ones is demonstrated, and the need for their more detailed study to increase the possibility of effective management of socio-economic processes at various levels, is shown.

Keywords: labor productivity growth, human development, human capital, factors increasing labor productivity, innovation processes.